

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม ชุมชนบ้านกองงาม

ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

Development of Tie-dye Products Ban Kong Ngam
Community, Mae Rang Sub-district, Pa Sang District,
Lamphun

ธิดาพร โชคนทีสกุล, ทศพร ฟองคำ, สุวิชัย มาเยอะ และ พรพิมล คันระโฮม
Tidaporn Choknateesakoon, Todsaporn Fongkum, Sumichai Mayer
and Pornpimol Kantahom¹

นักวิชาการอิสระ

วันที่รับบทความ : วันที่ 29 กันยายน 2565

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 16 พฤศจิกายน 2565

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 21 พฤศจิกายน 2565

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกองงาม ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน (2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านกองงาม ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือตัวแทนประชากรในชุมชนบ้านกองงาม ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาสังเกตการพูดคุยหรือสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง จดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นได้ตามความเป็นจริง และมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูลตามขั้นตอนการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ เอกสาร วารสาร งานวิจัย จากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การบรรยายและพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ผลวิจัย พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกองงามมีฐานการผลิตผ้ามัดย้อมมาจากชุมชนอื่น ต่อมาได้มีตัวแทนจากหมู่บ้านเข้าไปอบรมกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจะนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปพัฒนาชุมชน จากนั้นชุมชนจะนำความรู้ดังกล่าวมาประกอบอาชีพและมีการสร้างรูปแบบที่หลากหลายจนกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน ต่อยอดจนเป็นที่แพร่หลาย และกลายเป็นอาชีพที่คนในชุมชนบ้านกองงามให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกองงามมี 4 ลวดลาย คือ ลายหินแตก ลายกันหอย ลายคลื่น และลายแมงมุม ซึ่งรูปแบบลวดลายและสีสันทันจะทำให้เกิดการกระตุ้นการตลาดที่เหมาะสมต่อชุมชน และตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการกระจายสินค้าไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาทำกิจกรรม และเรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชาวบ้าน อีกทั้งสามารถนำองค์ความรู้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนมาถ่ายทอดให้กับชุมชนอื่นที่สนใจ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และอนุรักษ์วิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชาวบ้านสู่คนรุ่นหลังสืบต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบลวดลาย การมัดย้อม

ABSTRACT

This research is a qualitative research which the objectives were (1) to study the wisdom of tie-dye fabric production of Ban Kong Ngam community, Mae Rang sub-district, Pa Sang district, Lamphun (2) to study the product development process that is suitable for Ban Kong Ngam community, Mae Rang sub-district, Pa Sang district, Lamphun. The sample was the community representative in Ban Kong Ngam community, Mae Rang sub-district, Pa Sang district, Lamphun. The researcher observed each conversation or interview and recorded what we actually observed. Data were collected according to the study procedure from secondary data including documents, journals, research papers and from various related websites by using lectures and description to analyze data on issues related to the study.

The results of the research showed that the development of tie-dye fabric products in Ban Kong Ngam community based on the products from other communities. Later, there were representatives from the village participated in training with the Skill Development Institute in Chiang Mai and applied the knowledge gained from the training to develop their community.

The community applied the knowledge to the profession and create various models until it became the main career of the community. There are 4 patterns in Ban Kong Ngam community: Hin Taek (the cracked stone pattern), spiral, wave and spider. These patterns and colors stimulate the marketing that is suitable for the community and meets the needs of consumers including product distribution to target tourists, allowing tourists to participate in activities to learn about the villagers' way of life. The villagers can also transfer the knowledge of product development process suitable for these communities to other interested communities as the development guideline of their explicit knowledge and preserve the professional life style of villagers for future generation.

KEYWORDS: Development Product, Pattern Design, Tie-dyeing

บทนำ

โลกในยุคสมัยปัจจุบันมีการแข่งขันการตลาดกันอย่างสูง การลดการทำลายสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรตระหนักและใส่ใจอย่างจริงจัง ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จะเป็นการสร้างมูลค่าและความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์โดยเน้นหนักให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ สะท้อนถึงความคิดในเชิงภูมิปัญญาด้วยการดึงเสน่ห์จากวัฒนธรรมพื้นบ้านมาสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต้องมีความโดดเด่นและแตกต่าง ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดนวัตกรรมไปประยุกต์ใช้ การปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการต่อยอดเพื่อพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมสู่ความเป็นสากลในทางภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรม (Cultural Based Industry) ทำให้เกิดความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทั้งในตลาดในประเทศและต่างประเทศ จากการพิจารณาวัตถุดิบ การคัดเลือกวัตถุดิบที่มีเรื่องราวที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มได้ เช่น การเลือกวัตถุดิบที่เป็นของท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างที่โดดเด่นและเป็น “คุณค่า” (ภัทรานิษฐ์ สิทธิพนธ์, 2559)

“มัดย้อม” หมายถึง การออกแบบลายบนผืนผ้าโดยใช้เทคนิคการผูก มัด พับ จีบ หนีบ เย็บ และเนา เป็นเทคนิคผสมผสานเพื่อกันไม่ให้สีย้อมแทรกซึมผ่านเข้าไปแล้วนำผ้านั้นไปย้อมในน้ำสีย้อมผ้า สูดท่ายแกะปมที่ผูก มัด พับ จีบ หนีบ เย็บ และเนา ซึ่งจะปรากฏเป็นลวดลายอย่างสวยงาม เทคนิคเย็บเนาเป็นเทคนิคการสร้างลวดลายที่ทำให้ได้ลวดลายสม่ำเสมอคงที่ ชัดเจน ละเอียด และได้ลวดลายสวยงาม แม้จะต้องใช้เวลาทำนาน แต่ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมเป็นสินค้าที่รู้จักและใช้กันทั่วไป แต่ผ้ามัดย้อมลวดลายที่เป็นลายเอกลักษณ์ โดยใช้เทคนิคเย็บเนาและผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมลวดลายต่าง ๆ เกิดจากแรงบันดาลใจของชุมชน จึงได้นำมาประยุกต์เข้ากับลายผ้าและสีสันทึ่ดงาม (อัจฉรี จันทมูล, 2561) การผลิตผ้าบาติกของชุมชนถือเป็นการประกอบอาชีพเสริม สร้างรายได้พิเศษแก่คนในชุมชน ทั้งนี้การทำผ้ามัดย้อมจะมีวิธีการออกแบบลวดลายที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากฝีมือของคนในชุมชน และวิธีการที่คนในชุมชนใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น เหยือก เชือกปอ เชือกฟาง ไม้หนีบ หรือถุงพลาสติก มาเป็นวัสดุช่วยการกันสีในการทำผ้ามัดย้อมร่วมกับการม้วน พับ จีบ เย็บ หรือเย็บผ้า ทำให้ได้ผลลัพธ์ของลายที่แตกต่างกันออกไป และกลุ่มอาชีพที่มีมาตั้งแต่อดีต ด้วยแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการผลิตผ้ามัดย้อมบาติกในชุมชน เป็นการรวมกลุ่มอาชีพที่ควรอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปให้คนรุ่นหลังที่ต้องการสร้างอาชีพ และมีความสนใจการผลิตผ้ามัดย้อมบาติก (ณิชกานต์ ทับประโคนและอาทิตยา ไคร่หนู, 2556)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึงภูมิหลังการผลิตผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกองงาม รวมถึง การศึกษารูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับผู้บริโภค เช่น การหาตลาดที่เป็นอัตลักษณ์ แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านกองงาม และในอดีตการผลิตผ้ามัดย้อมบาติกชุมชนบ้านกองงามเป็นผ้าบาติก ชนิดแรกที่มีการนำม้าย้อมในชุมชน แต่ปัจจุบันชุมชนกองงามไม่มีการนำผ้าบาติกมาทำการมัดย้อมแล้ว เนื่องจากกระบวนการผลิตมีความยุ่งยากและใช้ต้นทุนในการผลิตผ้าบาติกสูง ดังนั้นในปัจจุบันชุมชนบ้านกองงาม จึงเหลือเพียงแค่ผลิตภัณฑ์ที่เป็นผ้ามัดย้อมเพียงเท่านั้น โดยการใช้ผ้าฝ้าย ผ้าลินิน และผ้าชีพอง แทนผ้าบาติกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมและสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนจวบจนจนถึงปัจจุบัน รวมถึงจุดเด่นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกการมัดย้อม เช่น หมวก เสื้อผ้า กางเกง ที่คาดผม ผ้าพันคอ เป็นต้น จึงทำให้ เป็นผลิตภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวนิยมเลือกซื้อเป็นของที่ระลึกและของฝาก เมื่อได้เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน ชุมชน ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนสามารถพัฒนาสีสันที่ได้จากวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติในท้องถิ่น ได้แก่ สีธรรมชาติได้จากต้นไม้ อาทิ ราก แก่น เปลือก ต้น ผล ดอก เมล็ด ใบ เป็นต้น ตลอดจนรูปแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความพึงพอใจของผู้บริโภค อีกทั้งเป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับ ชุมชน เป็นการต่อยอดทางภูมิปัญญาและส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงการเสริมสร้างกระบวนการสร้างอาชีพสร้าง งานที่มีคุณภาพ มีรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีและมั่นคงให้กับคนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการผลิตผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกองงาม
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านกองงาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการวิเคราะห์และลงเคราะห์ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาจากแหล่งข้อมูลด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างกำหนดพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง ในพื้นที่ชุมชนบ้านกองงาม ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากรในชุมชนบ้านกองงาม ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำนวน 384 ครัวเรือน โดยมีจำนวนประชากร 939 (เทศบาลตำบลแม่แรง, 2561) ผู้วิจัยได้เลือกเทคนิควิธีการสุ่ม ตัวอย่าง โดยพิจารณาการเลือกแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) ของตัวอย่างแต่ละกลุ่ม ที่จะเลือกสุ่ม ตัวอย่างในแต่ละส่วนของประชากรให้ได้จำนวนตามโควตา เป็นการสุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน การวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตผ้ามัดย้อมบาติกชุมชนบ้านกองงาม จำนวน 4 คน กลุ่มชาวบ้านในชุมชนบ้านกองงาม จำนวน 3 คน กลุ่มผู้บริโภคจำนวน 5 คน และกลุ่มผู้ส่งออกจำนวน 3 คน

แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 ชุด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกงงาม และกลุ่มชาวบ้านชุมชนบ้านกงงาม จำนวน 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ภูมิหลังการผลิตผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกงงาม และตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านกงงาม และ 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริโภคและกลุ่มผู้ส่งออก จำนวน 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 รูปแบบและผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมต่อผู้บริโภค โดยแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุด เป็นการสัมภาษณ์ในลักษณะการสอบถามแบบปลายเปิด โดยผู้วิจัยได้ศึกษาสังเกตการพูดคุย หรือสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง และจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร วารสาร งานวิจัย เว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ โดยมีการสร้างแบบสอบถามเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้ามัดย้อมในพื้นที่ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ลักษณะแบบสอบถามปลายเปิด เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 โดยในพื้นที่ยังมีจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์ผ่านช่องทางออนไลน์ ด้วยการโทรศัพท์สอบถามข้อมูล และรูปแบบการสัมภาษณ์ออนไลน์ โดยผู้วิจัยได้จัดตั้งไลน์ (Line) กลุ่ม เพื่อดำเนินการข้อมูลในเชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผล (Causal Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภูมิหลังการผลิตผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกงงาม พบว่า “ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม” ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถพัฒนาอาชีพเป็นอาชีพหลักให้แก่คนในชุมชน สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้แก่คนในชุมชนได้อย่างมั่นคง และสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ตลอดทั้งปี โดยมีการกำหนดกลยุทธ์ในการกำหนดราคาสินค้า ด้วยการคำนวณต้นทุนเพื่อกำหนดราคาให้เหมาะสม อาทิ ต้นทุนจากผ้า สีเคมี การออกแบบผลิตภัณฑ์ และความเข้าใจในเป้าหมายของการผลิตสินค้าในแต่ละผลิตภัณฑ์ว่า มีความเหมาะสมกับต้นทุน ผู้บริโภคสินค้า และมีการกำหนดราคาที่เหมาะสมกับผู้บริโภค และผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ ราคาสินค้าที่สูงขึ้นจากการใช้ผ้าในการมัดย้อมที่มีปริมาณมากขึ้น ลักษณะของสินค้าที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนข้อจำกัดด้านวัตถุดิบ และการแข่งขันในตลาด ทั้งนี้เพื่อให้ราคาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมของชุมชนมีความเหมาะสมต่อผู้บริโภค รวมถึงการบริการลูกค้าที่ดีและเหมาะสมต่อผู้บริโภคทุกคน ปัจจุบันได้มีการส่งออกผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมในชุมชนบ้านกงงามไปขายทั่วประเทศ โดยผ่านช่องทางออนไลน์ที่ผู้คนในปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีระบบขนส่งที่สะดวกต่อการกระจายสินค้าออกไปยังผู้บริโภค โดยผู้ผลิตได้รับการสั่งซื้อ (Pre-order) จากลูกค้าทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ และมาเก๊า เป็นต้น

ภาพที่ 1 การผลิตผ้ามัดย้อมของชุมชนบ้านกงงาม

ในอดีตคนในชุมชนบ้านกงงามส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วยการทำนาและสวนลำไย เมื่ออายุมากขึ้น จึงไม่มีกำลังในการทำเกษตรกรรม ประกอบกับลูกหลานนิยมทำงานในตัวเมือง จึงเปลี่ยนมาทำผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบ้านกงงามดีขึ้น ด้วยผู้สูงวัยมีอาชีพเลี้ยงตนเองทดแทนการทำนาและสวนลำไย และลูกหลานที่เคยไปทำงานในตัวเมืองสามารถทำงานอยู่ที่บ้านได้ และทำให้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัว เช่น กลุ่มแม่บ้านมีความสุขที่ได้เห็นลูกหลานทำงานใกล้บ้าน นำงานกลับมาทำที่บ้านก็ได้ โดยอาชีพผ้ามัดย้อมทำให้คนในชุมชนมีงานทำตลอดทั้งปี สามารถสร้างงานให้กับทุกคนในชุมชน ตั้งแต่กลุ่มวัยรุ่นไปจนถึงกลุ่มผู้สูงวัย โดยไม่ต้องไปทำงานต่างถิ่น เป็นต้น

ภาพที่ 2 สถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนบ้านกงงาม

การสืบทอดผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมให้กับคนรุ่นหลังในชุมชนบ้านกงงาม ด้วยการถ่ายทอดและสืบสานองค์ความรู้ ตลอดจนกระบวนการในการผลิตผ้ามัดย้อมจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว และการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อสืบทอดความรู้การทำผ้ามัดย้อม เช่น การตัดผ้า การเย็บผ้า (ถอยผ้า) การมัดผ้า การย้อมผ้า เป็นต้น โดยเฉพาะลวดลาย 4 ลาย ประกอบด้วย ลายต้นหอย ลายแมงมุม ลายหินแตก และ ลายคลื่น เป็นลวดลายที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านกงงาม

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านกงงาม

การอภิปรายผล

ในอดีตชุมชนบ้านกงงาม ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ยังไม่มีการทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับผ้ามัดย้อมในชุมชน ขณะนั้นคนในชุมชนบ้านกงงามประกอบอาชีพ คือ เกษตรกรและการทำผ้าแม้ว หากต้องการผ้ามัดย้อมจะนำมาจากชุมชนอื่น ต่อมาตัวแทนจากหมู่บ้านได้อบรมกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน เรื่องการทำผ้ามัดย้อม ณ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคที่ 1 หุ่ยโฮเต็ล ตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาพัฒนาชุมชน จากนั้นชุมชนได้นำความรู้ดังกล่าวไปพัฒนาและประกอบอาชีพ รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบหลากหลายจนทำให้ “ผ้ามัดย้อม” กลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน และได้มีการนำความรู้มาพัฒนา สร้างสรรค์ และต่อยอดจนเป็นที่แพร่หลาย และเป็นอาชีพที่คนในชุมชนบ้านกงงามให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ในอดีตการทำผ้ามัดย้อมยังไม่เป็นที่รู้จักการอย่างแพร่หลายดังเช่นในปัจจุบัน ดังนั้นการกระจายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จึงถูกส่งไปที่ตลาดโบ้เบ้เพียงแห่งเดียว โดยทางตลาดจะนำคำสั่งซื้อมาให้ จากนั้นชุมชนบ้านกงงามจะผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อนั้น หากชุมชนต้องการที่จะทำการตลาดหรือทำขายด้วยตนเองจะต้องนำผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมไปขายตามงานวัดต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั่วประเทศ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ สุดาตวง เรืองรุจิระ (2538) ที่กล่าวว่า ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบและรูปแบบต่าง ๆ ที่เคยใช้ในอดีตเกี่ยวกับการผลิตผ้ามัดย้อม การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การกระจายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีความสะดวกและ

รวดเร็วมมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยเพิ่มยอดขายให้กับผู้ผลิตโดยการใช้สังคมออนไลน์เข้ามามีส่วนช่วยในการส่งเสริมการตลาด (Promote) และเผยแพร่เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคอย่างกว้างขวางและมีการเลือกซื้อที่ง่ายขึ้น

การพัฒนากระบวนการออกแบบลวดลายและสีสันทันที่แปลกใหม่หลากหลายรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนบ้านกงงาม ซึ่งมี 4 ลวดลาย คือ ลายหินแตก ลายกันหอย ลายคลื่น และลายแมงมุม โดยรูปแบบลวดลายและสีสันทันเหล่านี้เป็นการกระตุ้นการตลาดที่เหมาะสมต่อชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการกระจายสินค้าไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาทำกิจกรรมได้เรียนรู้วิถีชีวิต การประกอบอาชีพของชาวบ้าน และซื้อผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนมากขึ้น ดังนั้น การที่ลูกค้าซื้อสินค้าไปนั้นทำให้ผู้ผลิตเกิดการรับรู้ถึงประโยชน์ และให้ความสำคัญในกระบวนการผลิตสินค้ามากขึ้น ทำให้เกิดรายได้ในชุมชน จนกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านกงงาม ส่งผลทำให้คนในชุมชนบ้านกงงามเห็นความสำคัญในอาชีพ การผลิตผ้ามัดย้อม และมีการสืบทอดอาชีพให้แก่คนรุ่นหลัง เพื่อเป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการขยายช่องทางการตลาดให้กับชุมชนบ้านกงงามมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถนำองค์ความรู้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนเหล่านี้มาถ่ายทอดให้กับชุมชนอื่นที่สนใจ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และอนุรักษ์วิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชาวบ้านสู่คนรุ่นหลังสืบไป สอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดกระบวนการวิธีการออกแบบของ รจนา จันทราสา และคณะ (2553) การทำผ้ามัดย้อมหรือผ้าขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยและเทคนิคการผลิต ซึ่งจะสร้างเอกลักษณ์และความโดดเด่น ในแต่ละผืนผ้าเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ ฐปนัท แก้วปาน และคณะ (2563) ที่ระบุว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางกายภาพเพื่อการใช้สอยที่อำนวยความสะดวกสบาย เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและค่านิยมทางความงามให้ดียิ่งขึ้นตามความเหมาะสม อาจเป็นการปรับปรุงหรือสร้างใหม่ภายใต้การสร้างสรรค์

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการมัดผ้าเพื่อทำลวดลายก่อนนำไปมัดย้อม

ภาพที่ 5 ขั้นตอนที่ผ่านกระบวนการมัดย้อมซีกแห้งเสร็จแล้วออกมาเป็นรูปแบบลวดลายต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดการร่วมมือกันอย่างยั่งยืน
2. ควรนำกระบวนการสร้างคุณค่าในตัวผลิตภัณฑ์โดยเชื่อมโยงให้เข้ากับอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่มีเรื่องราวและคุณค่าเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเป็นหมู่บ้านต้นแบบ และก่อให้เกิดคุณค่าทางใจสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์นั้น ๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังชุมชนอื่นที่ทำผ้ามัดย้อมเพื่อที่จะสามารถนำมาเปรียบเทียบคุณภาพของผลิตภัณฑ์
2. ควรมีการศึกษาเรื่องการทำผ้ามัดย้อมจากผ้าชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อศึกษาความแตกต่างของการทำผ้ามัดย้อมจากผ้าชนิดต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ฐปณิต แก้วปาน, สราวุธ อิศรานุวัฒน์ และจรรยา แผลงนอก. (2563). หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*. 22(2), 161-182.
- ณิชกานต์ ทับประโคน และอาทิตยา ไคร์นุ่น. (2556). การออกแบบลวดลายเส้นมัดย้อมด้วยสีธรรมชาติจากแก่นฝาง ใบเพกา ใบแก้ว และขมิ้น. สืบค้นจาก: <http://www.dspace.bru.ac.th>
- เทศบาลตำบลแม่แรง. (2561). ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไป. สืบค้นจาก: <http://www.maerang.go.th>
- ภัทรานิษฐ์ สิทธิอินทร์. (2559). การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ย้อมสีธรรมชาติโดยการจัดชุดสีผ้าทอมือและพัฒนาลวดลายผ้ามัดย้อม. สืบค้นจาก: <https://kaewpanya.rmutl.ac.th>
- รจนา จันทราสา, กนิษฐา เรื่องวรรณศักดิ์ และภาณุ พัฒนปนิธิพงศ์. (2553). การศึกษาและพัฒนาเอกลักษณ์ลวดลายบ้านเชียงเพื่อประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ผ้าแปรรูปพันท์บาติก เพื่อพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึก จังหวัดอุดรธานี. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุดาตวง เรืองรุจิระ. (2538). นโยบายผลิตภัณฑ์และราคา. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- อัจฉรี จันทมูล. (2561). การออกแบบลวดลายผ้ามัดย้อมลายดอกตัว. สืบค้นจาก <http://research.msu.ac.th>
- อาทิตยา ไคร์นุ่น และณิชกานต์ ทับประโคน. (2556). การออกแบบลวดลายเส้นมัดย้อมด้วยสีธรรมชาติจากแก่นฝาง ใบเพกา ใบแก้ว และขมิ้น. สืบค้นจาก <http://dspace.bru.ac.th/xmlui/handle/123456789/7019>